

¹ Остапенко М. А. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Історія політичної думки в Україні» (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — С. 12.

² Новакова О.В., Пашина Н.П. Політичні процеси та політичні відносини — К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2016. — С. 6.

³ Добржанський С. Історія політичної думки України (від часів Київської Русі до 1991 року): програма курсу та методичні рекомендації. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. — 80 с.

УДК 378.147.016:908(477.86)

Андрій КОРОЛЬКО
(Івано-Франківськ)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА РОБОТА У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

У статті охарактеризовано основні напрями історико-краєзнавчої роботи як складової частини популяризації вивчення історії м. Івано-Франківська, яка ведеться у стінах Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Зокрема, студенти, майбутні вчителі історії, під керівництвом викладача в рамках читання нормативних і спеціалізованих курсів виконують індивідуальні історико-краєзнавчі роботи; здійснюють походи і поїздки по музеях м. Івано-Франківська, Івано-Франківської області та західноукраїнського регіону; знайомляться з основами методики історико-краєзнавчої, музейної та екскурсійної роботи. За сприяння Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді на Факультеті функціонує гурток «Історичне краєзнавство». Велика допомога в організації студентської історико-краєзнавчої, музейної та екскурсійної роботи також надходить зі сторони Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Івано-Франківської обласної ради, музейних закладів м. Івано-Франківська та області, Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка. Автор відзначає, що ця праця є своєрідною галуззю наукового пізнання з вивчення історії рідного краю та ґрунтуються на певних основоположних засадах, які носить обов'язковий характер: патріотична спрямованість, науковість, оптимальне поєднання дослідної і суспільно корисної діяльності, планованість і наступність, зв'язок з місцевими державними та громадськими краєзнавчими установами і закладами.

Ключові слова: історико-краєзнавча робота, історичне краєзнавство, гурток, музей, екскурсія, школа молодого екскурсовода, бібліотека, пам'ятка.

Andrii KOROL'KO
(Ivano-Frankivsk)

HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC WORK IN HIGH SCHOOL AS AN INTEGRAL PART OF POPULARIZING STUDYING THE HISTORY OF IVANO-FRANKIVSK

The article describes the main features of historical and ethnographic work in high school as an integral part of popularizing studying the history of Ivano-Frankivsk, that is carried out in the Faculty of History, Political Science and International Relations of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. In particular, students, prospective teachers of history during normative and specialized courses under the guidance of a teacher carry out individual historical and ethnographic work; visit museums of Ivano-Frankivsk, Ivano-Frankivsk region and the western Ukrainian region; get acquainted with the basic methodology of historical and ethnographic museum and excursion work. The society «Historical Regional Studies» functions at the faculty with the support of Ivano-Frankivsk Regional State Center of Tourism and Regional Studies, student youth. Ivano-Frankivsk Regional State Administration and Ivano-Frankivsk Regional Council, the museum institutions in Ivano-Frankivsk and Ivano-Frankivsk Oblast, Ivan Franko Universal Scientific Library contribute greatly to organizing students' historical, regional study, museum and excursion work. The author emphasizes that this is a peculiar scientific work in studying history of the local region and is based on certain fundamental principles that are mandatory: patriotic orientation, scientific approach, the optimal combination of experimental and socially useful activities, regularity and continuity, communication with local government and public ethnographic establishments and institutions.

Key words: historical and ethnographic work, historical regional studies, society, museum, excursion, school of prospective guides, library, memorial.

З утвердженням незалежності України відбулася переоцінка ідеологічних пріоритетів, методологічних засад краєзнавчої і музейної роботи у вищій школі. Підготовка студентів до такої ділянки роботи у майбутній професійній діяльності не просто бажана, вона необхідна і витікає з нормативних вимог до організації освітньо-виховного процесу, безперервної історичної освіти в Україні. Адже метою цієї праці у вищій школі є підготувати майбутнього вчителя до самостійної краєзнавчої праці в середній школі, дати знання, уміння і практичні навички здобуття знань про рідний край, про джерела цих знань, способи їх використання, форми організації краєзнавчої діяльності учнів, застосування краєзнавчої інформації на уроках і в позаурочній діяльності.

У «Національній доктрині розвитку освіти України», затвердженій 17 квітня 2002 р. Указом Президента за № 347/2002, у розділі «Національний характер освіти і національного виховання» визначено курс на побудову освіти «на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях, духо-

вності», ставиться завдання забезпечити «виховання свідомого громадянина, патріота». А все це найефективніше реалізується шляхом звернення до минулого, звичаїв, обрядів, традицій свого села, міста, рідного краю. Концепція безперервної історичної освіти в Україні передбачає: «Діти повинні знати не тільки історію свого народу, але й історичне минуле населення, яке живе поруч – у конкретному місті або селі, у даному історичному регіоні. Тому краєзнавство та регіональна історія стануть не доповненням, а складовою частиною вітчизняної історії»¹.

Ще зі шкільної парти учні загальноосвітніх навчальних закладів м. Івано-Франківська та передмістя долучалися до всеукраїнського руху шкільної молоді «Моя земля – земля моїх батьків», згодом розвинутих низки всеукраїнських історико-географічних та історико-краєзнавчих експедицій («Краса і біль України», «Мікротопоніми України», «Сто чудес України», «Історія міст і сіл України», «Україна вишивана» та ін.)². Музейні фонди загальноосвітніх навчальних закладів поповнювалися етнографічними матеріалами, повсюдно в обласному центрі створювалися «Бабусині світлиці», етнографічні кімнати і музеї. Увага приділялася увічненню пам'ятних сторінок національної історії, особистостей.

Нам як викладачам, які організують своєрідний студентський історико-краєзнавчий і музейний практикум, необхідно сформулювати актив студентів-краєзнавців, об'єднаних в гурток чи пошукові загони. Така робота організується і проводиться серед студентів першого і другого курсів спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» і 032 «Історія та археологія» Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника – власне, коли читається нормативний курс «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» (стаціонарна і заочна форма навчання; 2-й і 3-й семестри). У такому випадку складається план виконання низки індивідуальних робіт, які здійснюють студенти, та перед складанням іспиту з нормативного курсу оцінюються відповідними балами за 5-бальною і 10-бальною шкалою. Збір інформації з таких індивідуальних робіт, як «Реєстр історико-архітектурних, історико-меморіальних та археологічних пам'яток м. Івано-Франківська», «Розгорнутий паспорт відомої пам'ятки м. Івано-Франківська» здійснюється у державних і громадських музейних закладах. Написання історико-краєзнавчої роботи з окремих періодів історії м. Івано-Франківська, де народився або живе студент, теж передбачає пошук інформації у музеях. Насамперед, це стосується збору матеріалу з місцевої історії, вивчення історії окремих особистостей, родин, вулиць тощо. В організації такої роботи передбачено конкретні терміни і форми звіту.

У ході виконання такої роботи студенти мають володіти знаннями про історико-краєзнавчі та музейні предмети, їх типи, джерела. Адже не кожна річ зразу стає музейним експонатом. Музейний експонат – пам'ятка природи, матеріальної і духовної культури, вилучена із середовища існування, має пройти всі стадії наукової обробки і може бути включена до музейного зібрання, якщо здатна найбільш типо-

во представляти природу і культуру. Вона повинна відповідати критеріям інформативності, експресивності, репрезентативності та естетичності, бути унікальною або типовою. Для кращого розуміння такої проблеми студентам читається низка лекцій і семінарських занять: «Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві», «Ономастика і топоніміка в історичному краєзнавстві», «Музеї в історичному краєзнавстві», «Пам'ятки історії, культури та архітектури в історичному краєзнавстві». Окрім цього, студентам третього курсу (заочна форма навчання) читається спеціалізований курс «Музейна справа на Прикарпатті» (6-й семестр), де фокусується увага на експозиційній, науково-освітній, науково-дослідній роботі музеїв м. Івано-Франківська.

В організаційній роботі з історичного краєзнавства і музеєзнавства студентам I курсу, безумовно, організуються екскурсії до музеїв та пам'ятних місць обласного центру. Як правило, такі екскурсії здійснюються викладачем, який читає нормативний курс «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» (доц. Королько А.З.) та академнаставниками в Івано-Франківський краєзнавчий музей, Івано-Франківський історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, Музей освіти Прикарпаття та історії університету, Івано-Франківський обласний музей визвольної боротьби імені Степана Бандери, Музей мистецтв Прикарпаття, Літературний музей Прикарпаття та ін.

Для порівняння, щоб посилити рівень знань з вивчення минувшини м. Івано-Франківська у сфері історичного краєзнавства, екскурсознавства, музейної справи, проводяться поїздки за межі обласного центру, зокрема в музеї м. Коломиї (Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського, Музей писанкового розпису, Музей історії міста Коломиї), м. Галича (Національний заповідник «Давній Галич»), м. Долини (краєзнавчий музей «Бойківщина» ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів), Городенківщини і Снятинщини (музеї членів «Покутської трійці»), Верховинщини та ін. 14 жовтня 2015 р. студенти-історики другого і третього курсів ознайомилися з колекціями історико-меморіальних музеїв Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, Володимира Івасюка м. Чернівці.

Закарбувалася в пам'яті студентів поїздки 28 травня 2016 р., 29 травня 2017 р. і 1 червня 2018 р. до музеїв Верховини і Верховинщини. Молоді люди відвідали Історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина», музей кінофільму «Тіні забутих предків», Музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика, Музей гуцульської магії в смт Верховина, літературно-меморіальний музей Івана Франка (до речі, під час першої поїздки 28 травня 2016 р. студенти відвідали цей музей саме в той день, коли 100 років тому помер І. Франко), музей Михайла Грушевського і музей «Хата-гражда Харуків» у с. Криворівня Верховинського району. Справжньою окрасою виявилася проведена тематична екскурсія 3 травня 2018 р. по музеях Снятинського і Городенківського районів Івано-Франківської області «стежинами членів «Покутської трійці» для

студентів першого курсу спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Майбутні вчителі історії відвідали літературно-меморіальні музеї відомих українських письменників-новелістів, членів «Покутської трійці» Леся Мартовича (1871–1916) (с. Торговиця Городенківського району), Василя Стефаника (1871–1936) (с. Русів Снятинського району) і Марка Черемшину (1874–1927) (м. Снятин), а також Музей писанкового розпису в м. Коломиї.

У другій половині жовтня 2016 р. студенти відвідали музейні заклади м. Луцька, а також Луцький замок. Періодичними є студентські поїздки до м. Києва, м. Львова і м. Чернівців як з академнаставниками, так і в колі студентських друзів. Зараз готується нова поїздка до м. Чернівців, сподіваємося у травні-червні 2019 р. зі студентами-істориками відвідати музеї Верховинського і Косівського районів Івано-Франківської області.

Звичайно, всі ці заходи висвітлюються як студентами, так і викладачами в електронних соціальних мережах, зокрема у Фейсбук. Окремо відображаємо інформацію про походи та поїздки по музеях м. Івано-Франківська, Івано-Франківської області на електронній сторінці Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в рубриках «Новини», «Студентське самоврядування. Дозвілля»³.

У ході такої роботи студенти уважно вивчають роботу екскурсовода, який проводить екскурсію. За увагу, що студентам першого курсу освітнього рівня «Магістр» спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» читається нормативний курс «Методика екскурсійної роботи», де розкриваються такі аспекти: історія екскурсійної діяльності в Україні; екскурсія, її сутність, основні ознаки, класифікація екскурсій і формування екскурсійної тематики; педагогіка, психологія і логіка в екскурсійній роботі; основні поняття екскурсійної методики, технологічний процес створення нової екскурсії, методика екскурсійного показу; прийоми показу і розповіді в екскурсії, тощо. Тому часто так буває, що майбутні вчителі історії ознайомлені з окремими елементами екскурсійної роботи в музейній справі. Обов'язковим елементом навчально-методичної роботи є проведення студентами-магістрантами екскурсій по місту Івано-Франківську для свої молодших колег студентів-істориків⁴.

Якщо говорити про практичну сторону екскурсійної роботи, то наших студентів-істориків II–IV курсу вразила поїздка 21–22 жовтня 2016 р. до м. Луцька. Справа в тому, що всю, так би мовити, «культурну начинку» програми екскурсії підготували студенти III курсу історичного факультету (спеціальність «Музейна справа») Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки під керівництвом викладача Лариси Понедельник. Вони провели низку оглядових і тематичних екскурсій по центру м. Луцька, музеях обласного центру, Луцькому замку. Після повернення до м. Івано-Франківська стало крайньою необхідністю серед студентського активу створити «Школу молодого екскурсовода»... І це

було зроблено завдяки творчій співпраці зі студентами-істориками другого курсу Факультету історії, політології і міжнародних відносин. Після кількох тижневої підготовки, зокрема читання відповідної історико-краєзнавчої літератури (взятої з відділу історико-краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка⁵) студенти провели на початку грудня 2016 р. дві цікаві екскурсії по визначних місцях міста Івано-Франківська (ратуша, Вірменська церква, Колегіальний костіол Непорочного Зачаття, де нині Музей мистецтв Прикарпаття) – організовані молодшим колегам – студентам першого курсу Факультету іноземних мов і Факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Історико-краєзнавча та музейна справа з вивчення історії м. Івано-Франківська є частиною науково-дослідної роботи студентів. Викладачами кафедри історії України Факультету історії, політології і міжнародних відносин (доц. Королько А. З., доц. Бурдуланюк В. М.) пропонується тематика курсових і магістерських робіт з історії обласного центру. Частина студентів здійснили апробацію окремих результатів своїх наукових досліджень з історико-краєзнавчої і музейної справи на наукових конференціях: «Історико-культурна спадщина Прикарпаття» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.), «Етнокультурна спадщина Прикарпаття» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2015 р.), «Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та популяризації» (м. Івано-Франківськ, 2 жовтня 2017 р.), «Мистецтво писанкового розпису – соціокультурний скарб України» (м. Коломиї, 21 квітня 2018 р.), «Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи» (м. Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.), а також на звітних наукових конференціях викладачів, аспірантів і студентів, які щороку у березні проводяться у стінах Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Окремі студентські статті з музейної та екскурсійної справи друкуються у журналі «Краєзнавець Прикарпаття».

Відродно, що нам у цій справі допомагають державні установи і музейні заклади: управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації під керівництвом Володимира Федорака, Івано-Франківський краєзнавчий музей на чолі з Ярославом Штиркалом, Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді під орудою Михайла Косила. Скажімо, за сприяння Володимира Федорака і Ярослава Штиркала були організовані унікальні поїздки для студентів-істориків та студентів-дизайнерів по музеях Верховини і Верховинщини 28 травня 2016 р. і 29 травня 2017 р. і 1 червня 2018 р. Стало приємною традицією запрошувати читати лекції з музейної справи Прикарпаття для студентів I курсу спеціальності «Історія» провідного спеціаліста з даної галузі працівника управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної

державної адміністрації Галину Брицьку. Наші студенти-історики уважно слухають, «всмоктують» цінну статистичну інформацію, надану Галиною Петрівною щодо організації експозиційної, науково-освітньої, науково-дослідної, патріотично-виховної роботи музейних закладів м. Івано-Франківська.

Велика допомога в організації історико-краєзнавчої і екскурсійної справи надходить з Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді (ІФОДЦТК). Справа в тому, що на рівні керівництва області, не без допомоги і активної співучасті керівника Центру Михайла Косила, наприкінці 2016 р. було прийнято знакове рішення про зняття вікового цензу щодо залучення молоді до краєзнавчих гуртків під егідою ІФОДЦТК (раніше до гуртка могли входити тільки ті молоді люди, яким не виповнилося 18 років). Прийнято рішення, що до гурткової краєзнавчої роботи можна залучати студентську молоддь. Тому в стінах Факультету історії, політології і міжнародних функціонує гурток «Історичне краєзнавство» (для студентів вищих навчальних закладів), до якого записалося понад 20 студентів I–II курсу. В основу роботи гуртка входять такі блоки – історико-краєзнавча, музейна робота та методика екскурсійної роботи. Програма гуртка включає відомості, що поглиблюють і доповнюють зміст навчальних предметів з історичного краєзнавства, музеології і екскурсознавства. Заняття гуртка організовується таким чином: одне заняття⁶ теоретичне, друге – практичне. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складається в академічних годинах (45 хвилин). Орієнтовне співвідношення теоретичних і практичних годин 1 : 4. Екскурсії та практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя. Періодичність екскурсій і практичних занять на місцевості – один раз на місяць. Зараз готуються нові екскурсії по центру міста Івано-Франківська.

Ще один центр сприяння організації музейної та екскурсійної роботи студентів університету – Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка (директор – Людмила Бабій). У двох відділах цієї бібліотеки – краєзнавчому і мистецької літератури – студенти виконують низку індивідуальних робіт, зав'язаних з музейною та екскурсійною справою: «Реєстр історико-архітектурних, історико-меморіальних та археологічних пам'яток району (або міста)», «Розгорнутий паспорт відомої пам'ятки»⁷. Для нас було своєрідним відкриттям, що у відділі мистецької літератури ошатно зберігається підшивка таких музейних журналів – «Музеї України», «Музейний простір», «Museum», «Мир музея», де зберігається цінна інформація з музейного будівництва обласного центру.

Отже, історико-краєзнавча робота у вищій школі для студентів, майбутніх вчителів історії, проводиться у стінах Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та охоплює

різноманітні ділянки роботи. Зокрема, молоді люди під керівництвом викладача в рамках читання нормативних і спеціалізованих курсів виконують індивідуальні історико-краєзнавчі роботи; здійснюють походи і поїздки по музеях м. Івано-Франківська, Івано-Франківської області та західноукраїнського регіону; знайомляться з основами методики історико-краєзнавчої, музейної та екскурсійної роботи. За сприяння ІФОДЦТК на Факультеті функціонує гурток «Історичне краєзнавство». Велика допомога в організації студентської історико-краєзнавчої, музейної та екскурсійної роботи також надходить зі сторони Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Івано-Франківської обласної ради, музейних закладів м. Івано-Франківська та області, Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка.

Цей аспект навчально-методичної роботи у вищій школі вкрай необхідний, адже є складовою частиною популяризації історії м. Івано-Франківська, та й загалом Прикарпаття. Також ця праця є своєрідною галуззю наукового пізнання з вивчення історії рідного краю та ґрунтуються на певних основоположних засадах, які носить обов'язковий характер: патріотична спрямованість, науковість, оптимальне поєднання дослідної і суспільно корисної діяльності, планованість і наступність, зв'язок з місцевими державними і громадськими краєзнавчими установами і закладами.

¹ Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник / В. С. Прокопчук. – К. : Видавництво Кондор, 2011. – 338 с. – С. 13.

² Там само. – С. 56–76.

³ Тематична екскурсія «стежинами членів Покутської трійці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/06/20/гори-говорять-і-тіні-оживають](https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/05/11/тематична-екскурсія-я-стежинами; «Гори говорять» і «Тіні оживають ...» Екскурсія студентів-істориків у музеї Галицької Гуцульщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <a href=)

⁴ Навчально-методична екскурсія зі студентами-істориками по центру м. Івано-Франківська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/04/14/навчально-методична-екскурсія>

⁵ Івано-Франківськ. Місто-прогулянка. Путівник для гостей (українська версія) / Туристична Асоціація Івано-Франківщини, ТОВ «Знати про Карпати». – Івано-Франківськ : ТОВ «Знати про Карпати», 2017. – 116 с.; Івано-Франківськ: місто-прогулянка. Путівник для гостей (українська версія) / Туристична асоціація Івано-Франківщини ; виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради. – [Б. м.], 2014. – 96 с.; Івано-Франківськ фестивального [путівник] / Виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради ; управління економічного та інтеграційного розвитку. – Івано-Франківськ, [2014]. – 32 с.; Бондарев І. Привіт зі Станиславова. Історичний путівник / Іван Бондарев, Олег Гречаник. – Івано-Франківськ : видавець Третяк І. Я., 2012. – 64 с.; та ін.

⁶ Гурткова робота [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourismcenter.if.ua/category&category_id=6

⁷ Пам'ятки історії та культури Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lib.if.ua/dbase/pitk.php>